

(Till 'Tiden': lätt redigerat anförande vid 'Palmedagen', 20 november, 2021)

Socialdemokratin och internationalismen

När Stefan Löfven blev partiledare och statsminister, insåg många med honom att det krävdes bättre globala förutsättningar för att väcka liv i den svenska modellen. Margot Wallström rivstartade på UD. Kristina Persson ledde studier av de globala villkoren och hur de kunde påverkas. Sociala rättigheter skulle prioriteras. Klimatet skulle räddas universellt. Exporten behövde inte bara främjas utan även villkoras. Ett "Global Deal" skulle förbättra arbetsvillkoren. Men samordningen och förankringen fungerade inte och förslagen kunde ha förbättrats. Det breda stödet uteblev, speciellt internationellt. Där rullade istället den nyliberala globaliseringen vidare. Konflikterna ökade och demokratin försvagades. Så bara efter ett drygt år – när prodemokraterna bakom den Arabiska Våren förlorade och saknade internationellt skydd, och när vår egen vapenexport fortsatte medan folk drevs på flykt – ja, då stod vi där handfallna och förmådde bara stänga gränsen. Nynationalismen fick initiativet. Politiken blev inåtvänd, även bland socialdemokrater. Ett nytt internationellt program utarbetades men i oenighet och lades åt sidan. Idétidskriften *Tiden* reducerade den internationella bevakningen. Vänstern i Reformisterna prioriterade inrikes reformer. Liksom Vänsterpartiet. Även LO medlemmar säger ofta att de inte vill stöta sig med arbetare som lockas av Sverigedemokraternas nationalism. Ett annat argument är att EU är konservativt och att internationalismen har tagits över av storföretag och finanshajar. En tredje tes är att våra likasinnade vänner är för svaga för att satsas på. Så då blir slutsatsen gärna att det bara återstår att driva internationell nödhjälp, förhandla med de som redan har makten, och sedan bygga minst dålig ekonomisk politik och välfärd här hemma. Vi har kommit långt från Palmes internationalism.

Men tänk om det är galet att "följa John" på den nynationella vägen. Och tänk om mycket av den vägens lockelse beror på att vi saknar internationellt alternativ. För att vi tappat greppet om historieskrivningen om vad som hänt och gått fel. Och för att vi saknar analys och en berättelse om vad som kan göras bättre. Det tyder i varje fall resultaten på i min nyutkomna bok *In Search of New Social Democracy: Insights from the South – Implications for the North* (Zed-Bloomsbury). Om resultaten stämmer är det viktigt med en konstruktiv diskussion av tidskriften *Tidens* deklaration att vi endast ska uppmärksamma utrikes-frågor med "politisk relevans för arbetarrörelsen i Sverige" (2019:2 s.7). Vilka är de frågorna?

För det första är ju den socialdemokratiska idén, att med demokratiska medel bygga hållbar utveckling på grundval av så mycket rättvisa och jämlikhet som möjligt, i syfte att, som det heter i partiprogrammet, värna om ”alla människors lika värde”. Alltså inte bara svenskars lika värde – för då blir vi ju själva ovärdiga.

För det andra visar en historisk analys, att även om man som *Tiden* fokuserar den svenska arbetarrörelsens intresse, så är utrikes-frågorna fundamentala. Hur då? Jo, när min bok återvänder till studier under ett halvsekel av folkrörelser och demokratisering för att söka svar på frågan varför socialdemokratien förlorat kraft och vad som kan göras, så är det tydligt att problemen för oss börjar på 70-talet.

Det var då efterkrigstidens regleringar av den internationella ekonomin och satsningar på demokrati och välfärd i Västeuropa skrotades, för att USA behövde finansiera Vietnamkriget.

Det var då som inte bara denna avreglering, men även chockhöjda priser på oljeimporten utan att exporten ökade, plus auktoritär låglöneindustrialisering i Östasien, tillsammans underminerade både fackets styrka och möjligheterna att på nationell nivå driva den Keynesianska politik med goda löner och hög efterfrågan som varit grunden för socialdemokratien sedan 30-talet.

Och det var då som Olof Palme och Willy Brandt inte lyckades kontra de här hindren genom att istället globalisera Keynesianismen med en ”Ny Ekonomisk Världsordning” på grundval av ”Partnerskap mellan Nord och Syd”.

Och varför misslyckades dom? Jo till stor del för att den anti-koloniala rörelsen i Syd försvagats under det kalla kriget och inte kunde bjuda det internationella kapitalet kraftfullt motstånd. Demokratiseringen hade tonats ner till förmån för starka stater, som kapats av mäktiga intressen och militär. I striden om en ny världsordning störtades till exempel president Allende i Chile.

Så därefter fick Milton Friedman nobelpriset. Och därefter var det fritt fram för nyliberal globalisering under Margaret Thatcher och Ronald Reagan. Det är sant att Tony Blair och Göran Persson försökte en tredje väg plus EU. Men det blev mer strukturanpassning än ett alternativ. Så när alla inte kom med på den vägen, som man sagt att de skulle, var förtroendet förbrukat och stödet minskade.

Dessutom byggde låglöneindustrialiseringen i Syd och de omfattande transportererna på att miljön förstördes, vilket snabbt försämrade klimatet.

Men förbättrades inte läget med den tredje vågen av demokrati? Den som spred sig på 80-talet från Portugal och Spanien till Latinamerika och Filippinerna. Och som stärktes när muren föll i Berlin och diktaturerna besegrades i Sydafrika och Indonesien. Jo, men bara delvis. Och nu raseras framstegen. Varför det?

För det första backades demokrativågen aldrig upp av en socialdemokratiskt orienterad närings- och välfärdspolitik, och av bistånd till det – som efter andra världskriget i Västeuropa. Så i Syd det blev det ingen inkluderande utveckling och ingen bred arbetarrörelse. Resultatet var istället ständiga svårigheter att förena människor med osäkra arbetsförhållanden eller ingen anställning alls. Facklig kamp på arbetsplatserna är fortfarande viktig men alltså otillräcklig. Till och med i Sydafrika.

För det andra visar boken också att även folkrörelser och civilsamhällegrupper utanför jobben haft svårt att komma samman och göra skillnad i politiken. ”Bottom-up” var bra men otillräckligt. Även när medborgarna kunde delta i lokalt budgetarbete som i Lulas Brasilien, hjälpte det dem inte att stoppa maktmissbruket i huvudstaden. Så istället kom Bolsonaro till makten. Nyligen visade Palmecentrets Björn Lindh (på *Dagens Arena* 6/11/21) hur detta kom till uttryck även i det senaste valet i Nicaragua.

För det tredje blev därför demokratiseringen ytlig och dominerad av eliter och oligarker som saknade intresse av att släppa in andra i politiken och bekämpa korruptionen. Tyvärr motverkades detta sällan av det internationella demokratistödet, inklusive det svenska. Istället uppmanades det mest till överenskommelser mellan eliterna om nya spelregler. Spelregler som innebar att folkrörelserna sällan fick en chans att göra skillnad. Dessutom gjorde militär intervention som i Afghanistan saken värre. Och folkliga protester som under arabiska våren saknade både organisation och internationellt skydd.

Inget av detta kan nynationalismen ändra på. Thomas Piketty (fransmannen med de tjocka böckerna om att jämlikheten minskar för att kapitalinkomsterna ökar) har rätt i att socialdemokratin inte kan byggas i ett land, speciellt inte sedan 70-talet. *Ett starkt fack i Syd, starka folkrörelser, demokrati och inkluderande utveckling – som inte genererar flyktingar utan efterfrågar annat än vapen från Sverige, och som slåss för reglering av kapitalet och bekämpar klimatkrisen – allt detta är fundamentalt för att kunna bygga socialdemokrati även i Sverige.*

Därför behövs det internationalism. Men socialdemokratins kris är även ogynnsamma styrkeförhållanden. Som Jan Eliasson och Ann Linde säkert håller med om, räcker det inte att

förhandla med de mäktiga i FN eller EU. Den demokratiska oppositionen måste stärkas på backen. Men hur? Det är jättesvårt att enas på arbetsplatserna i Syd när arbetsvillkoren är så olika och många inte ens har en anställning. Facket är viktigt men kan inte ena så många människor som i Nord. Även folkrörelser och civila organisationer fragmenteras. Nu är det dessutom de som, enligt Palmecentrets senaste rapport av Mats Wingborg, drabbas hårdast när demokratierna rasar och förtrycket ökar. Så återigen, vad kan vi göra?

Insikterna som jag återvänt till i min bok visar på tre möjligheter. Den första är att när demokratin reduceras och repressionen ökar kan man återvända till erfarenheterna från kampen mot den gamla kombinationen av kolonialt och inhemskt förtryck. Vi vet hur detta kunde motverkas. Mycket gick fel frihetskampen, men redan från 30-talet visade till exempel socialister och reformistiska kommunister i den indiska delstaten Kerala, att det faktiskt var möjligt att bygga breda folkrörelser, trots det extrema förtrycket och splittringen via religion och kaster. Koden var att progressiva politiker, arbetar och bondeorganisationer samt föreningar bland underordnade kaster enades om att kräva lika medborgerliga och politiska rättigheter – varefter de på den grunden även tog kamp för sociala rättigheter, speciellt utbildning, hälsovård och en jordreform. Så gick det till när Kerala blev den fortfarande enda socialdemokratiskt inriktade delstaten i det självständiga Indien.

Den andra möjligheten är att det senare under gynnsammare politiska omständigheter, också visat sig möjlig lokalt och central i flera länder att bilda breda allianser för demokratiska rättigheter, stadsplanering med hänsyn till de fattiga, och en rad arbets- och välfärdsreformer. Tesen att socialdemokratisk politik inte är hållbar i Syd för att utvecklingen är så annorlunda där än den i Nord håller inte. Det finns flera indikationer på detta, men låt mig framhålla två exempel. Det första är den framgångsrika alliansen mellan fackföreningar, civilsamhällegrupper och progressiva politiker i Indonesien för ett tiotal år sedan för en allmän hälsovårdsreform. Det andra och mer dagsaktuella är återigen från Kerala där vänsterfronten nyligen vann kommun och delstatsval med bred marginal på grundval av satsningar på hälsovård och välfärd för alla i kampen mot miljökatastrofer och Covid-19. Så står Kerala rakryggat mot den chauvinistiska och religiösa identitetspolitiken i Indien i övrigt. Om sådana reformer kombineras med demokratiskt deltagande av berörda parter, blir det också möjligt att bekämpa korrupktion och bygga sociala tillväxtpakter, i Keralas fall för kunskapsbaserad utveckling.

Det finns emellertid två faror. En är bristen på sammanhängande reformer. När de förenade aktivisterna i Indonesien vunnit sin hälsovårdsreform återvände de till sina vanliga

fragmenterade verksamheter istället för att gå vidare med en uppföljande reform, till exempel för allas rätt till arbete.

En annan fara är populismen. Direkta förhandlingar mellan å ena sidan mäktiga politiker och å andra sidan civila och fackliga ledare är ofta lovande men sällan demokratiska. Resultatet är kohandel och korrupktion, och att aktivisterna splittras bakom olika populistiska politiker.

Den tredje möjligheten är därför att aktivisterna motverkar dessa brister genom att dels föreslå kedjor av omdanande reformförslag att enas bakom under längre perioder, dels föreslå hur samtliga parter kan delta demokratiskt i utformning och genomförande av reformerna.

På dessa punkter har dessutom socialdemokratin i bland annat Sverige goda möjligheter att bidra. Breda allianser, kedjor av transformativa välfärds- och arbetslivsreformer, och demokratiskt deltagande av fack, folkrörelser och civilsamhälle i offentlig politik är inget nytt för oss. Det var så vår socialdemokrati blev hegemonisk från 1930 till 70-talet. Nu har mycket försvunnit, men en del kan vi väl dra oss till minnes.

Naturligtvis gäller det också att finna bästa möjliga kanaler att nå fram med stöd till just allianser av fackföreningar, civilsamhälleorganisationer och progressiva politiker. Stöd genom utrikespolitik och mellanstatligt bistånd är viktigt. Men det behöver satsas mer på organisationer som Palmecentret med medlemmar från såväl parti som fack och civila samhället vilka kan bygga den kunskap som behövs om lokala förhållanden, och främja den samordning som är nödvändig mellan olika aktörer, hemma och internationellt, plus påverka politiken.

Olle Törnquist

(Professor emeritus i Statskunskap och Utvecklingsforskning, Universitet i Oslo, och medlem i nystartade socialdemokratiska föreningen Internationalisterna)